

SCHILEYKO, A. A. (1978): Nazemmuje molljuszki nadszemejsztva *Helicoidea*. Fauna SZSZSZR, Molljuszki, III /6/: 1-384, Leningrad.

Lényegesen könnyebb volna a jelen és a jövő malakológusainak a dolga, ha egyes taxonómiai-nomenklatúrai közleményeket egy tollvonással érvénytelenné lehetne nyilvánítani. Elsősorban a hírhedt "Nouvelle École" munkáira kell itt gondolnunk, BOURGUIGNAT, SERVAIN, LETOURNEUX és barátaik "fajgyártó" irásaira, melyekkel már száz év óta viaskodik a malakológia. A Zoológiai Nevezéktan Nemzetközi Kódexe szerint azonban az egyszer törvényes formában publikált név mindaddig érvényes, amíg az ellenkezőjét be nem bizonyítják. Míg a múlt századi francia iskolára a héj szinte tökéletes ismerete, s annak legkisebb változásának aprólékos rögzítése /többnyire csak a szövegben, ábrák nélkül/ volt jellemző, a mintegy 10 éve elindult új irányzat az állat anatómiai felépítésének legcsekélyebb eltérését is észreveszi és értékeli. Ez önmagában nem volna baj, hiszen BOURGUIGNAT ma is az egyik legjobb szemű malakológusnak számít; csak akkor jönnek a nehézségek, ha ezeket a változásokat az összefüggésből kiemelve, szubjektívan túlértékeljük. Ez az "anatómiai bourguignatizmusnak" nevezhető szovjet malakológiai irányzat a teljességre, összefoglaló monográfiák létrehozására törekszik. Ilyen a fenti címen megjelent SCHILEYKO-mű is. Még az anatómus szakember is elásul, ha végiglapozza ezt a rendkívül pontos, szinte plastikus ábrákat tartalmazó, az ismeretanyag nagyságával lenyűgöző kötetet. A Szovjetunió területén élő 167, a *Helicoidea* /=*Helicacea*/ szuperfamiliába tartozó, fajt ismerteti, héj, anatómiai, állatföldrajzi és ökológiai leírásokkal. A teljesség kedvéért azokat a fajokat is közli, melyek csak fosszilisán fordulnak elő /15/. Leír 4 új alcsaládot, 4 új nemet, 8 új alnemet és 14 új fajt, kiegészítve ezzel az előző években ugyanerről a területről már közölt 16 új taxont. A SCHILEYKO által felállított új rendszer tetszetős és látszólag problémamentes, ezért a kezdő vagy kevés tapasztalattal rendelkező malakológus készséggel el is fogadja. Arról nem is beszélve, hogy a legtöbben tisztelettel nézik az anatómiai leírásokat tartalmazó munkákat, mivel kevesen vannak, akik azokat értik vagy éppen értékelni is tudják.

Hogy mennyire hibás SCHILEYKO elképzelése, lemérhetjük a következő két példán:

1. Az új *Ponsadenia* genusbba besorol három már régebb óta ismert fajt, s mindegyiket önálló alnembe teszi /*Tarabagataja*, *Mogasiata*, *Ponsadenia*/. Hasonlóan jár el az *Archaica* genusszal is, 3 alnem, 1-1 faj /*Euarchaica*, *Archaica*, *Urama*/. Természetesen mindegyiknél kihangsúlyozva, hogy monotipikus az illető alnem. Ez az eljárás a rendszertan alapvető törvényeinek nemismerését vagy figyelmen kívül hagyását mutatja. Hiszen az alnemek közötti különbség azonos a fajok közötti különbséggel, azaz a *differentia subgenerica* egyenlő a *differentia specificával*.

2. SCHILEYKO az új *Euomphalinae* alcsaládban felsorolja a *Monacha* genus mellett önálló nemként a *Platytheba* genust. A *Platythebát* két alnemre osztja: a *Jasonella* egyetlen ismert faja két appendiculával rendelkezik, penisének van visszahúzóizma, s a jobboldali szentartónyél visszahúzóizma keresztelzi az ivarszerveket. Vagyis csaknem tipikus *Euomphalia*. A másik alnembe /*Platytheba*/ két fajt sorol, azonban csak a típusfaj anatómiája ismert: csak egy appendicula van, a penisnek nincs visszahúzóizma és a jobb szemvisszahúzó az ivarszervek mellett fut. Tehát semmiben sem tér el a legtipikusabb *Monachától* /aki már boncolt "*Platytheba*" nummust, nyilván sokat töprengett, hogy miben is különbözik ez a *Monacha cartusianától*, a *Monacha* típusfajától/.

El kell ismerni, hogy SCHILEYKO könyve nagyon sokban hozzájárul a Szovjetunióban honos fajok pontosabb megismeréséhez, de a fajok rokonsági kapcsolataira és egyáltalán rendszertani értékére vonatkozólag rendkívül megbízhatatlan és félrevezető.

A Magyarországon is előforduló fajok közül megfelelő kritikai vizsgálatokat kell javasolnom a következő taxonok esetében /a SCHILEYKO-féle névhasználatot adom meg/:

Pliciteria lubomirskii /SLÓS./
Pseudotrichia rubiginos /SCHMIDT/
Urticicola umbrosa /C. PFEIFFER/
Faustina faustina /ROSSM./
Drobatia banatica /ROSSM./
Cepaea /Octadenia/ vindobonensis /FÉR./

(PINTÉR LÁSZLÓ)

AKRAMOVSKIJ, N. N. (1976): Fauna Armjanszkoj SZSZR. Molljuszki (Mollusca). Akad. Nauk Armj. SZSZR, Jerevan, 1-272.

A Szovjetunió hatalmas területének rendkívül sokszínű puhatestű-faunáját ma már nem lehet kellőképpen áttekinteni az 1952-ben megjelent két kiváló monográfia /ZHADIN és LIKHAREV et RANDELMEJER/ alapján. Egyre inkább szükség van kisebb területeket összefoglaló helyi faunakönyvekre. Ezek renélhető sorában elsőként AKRAMOVSKIJ műve látott napvilágot Szovjet-Örményország sajátos puhatestű-világáról.

A /tág értelemben vett/ Kaukázus - sok-sok szárazföldi csiga bölcsője - minden korban vonzotta a kutatókat, de csak több mint 150 esztendővel az első kaukázusi fajok leírása után készült el egy nagyobb területének malakológiai összefoglalása. Örményország 30.000 négyzetkilométere jórészt magas hegyvidék, így viszonylag kevés puhatestű számára biztosítottak a megfelelő életkörülmények. Mégis, ahogy a szerző több évtizedes munkásságát összesítő könyvből kiderül, 155 faj talál itt otthon, s ennek kb. 1/3-a kizárólag kaukázusi, ill. észak-iráni elterjedésű.

A könyv részletesen ismerteti a fajok rendszertani, állatföldrajzi és ökológiai vonatkozásait. Csaknem minden fajról anatómiai ábrát és fényképet ad /nyomdatechnikai okokból a fényképek sajnos nagyon gyengék/. Kár, hogy taxonómiai-nomenklaturai tekintetben az ún. "szovjet iskolához" /STAROBOGATOV és SCHILEYKO/ közelít, ami elsősorban a taxonok felaprózásában jelentkezik /kagylók/: eddigi alfajokból és formákból fajok, alnevekből nevek lesznek. A hibákat leszámítva, nagyon hasznos, informatív mű.

(PINTÉR LÁSZLÓ)

Indexes to the Nautilus: Geographical (Vols. 1-90) and Scientific Names (Vols. 61-90). Ed.: R. TUCKER ABBOTT. American Malacologists, Inc., 1979: I-IV, 1-238.

Az "American Malacologists" kiadó ezzel a kötetével ismét nemcsak izléses kiállítású, hanem rendkívül használható kézikönyvet alkotott. Első része /1-80/ a Nautilus c. folyóirat fennállásának első 90 esztendejét /1886-1976/ öleli fel, s a folyóiratban megjelent mintegy 5200 tanulmányt dolgozza fel földrajzi elterjedés szerint és időrendi sorrendben. Ezen belül csoportosítja a cikkeket: 1. Szárazföldi és édesvízi, 2. Tengeri, 3. Fosszilis.

A kötet második részében /81-238/ abc-rendben /megfelelő bibliográfiai utalásokkal/ közli a Nautilusban a 61. évfolyamtól kezdődően előforduló malakológiai tudományos neveket. Ezzel teljes lesz a két előzőleg megjelent index: 1927 /1-34/ és 1951 /35-60/. Összesen kb. 15 ezer nevet tartalmaz, az előfordulási utalások száma 31.400. A jelenlegi könyvárakat figyelembe véve, a kötet ára nem túlzottan magas.

(PINTÉR LÁSZLÓ)

PIECHOCKI, A. (1979): Mięczaki (Mollusca). Slimaki (Gastropoda). Fauna Słodkowodna Polski, 7: 1-187. PWN, Warszawa - Poznan.

A szerző a háború utáni legnevezetebb második lengyel malakológus-nemzedék tagja, aki, nagy elődök /A. J. WAGNER, ROSZKOWSKI, POLINSKI/ és kortársak /URBANSKI, RIEDEL, WIKTOR/ tanítványaként, az 1960-as években tűnt fel malako-biológiai publikációival. Az állatokat az "élet" irányából közelíti meg és tárgyalja, de ugyanakkor megpyugtatón ismeri magát a fajt is mint rendszertani egységet. E kettős irányultság egyensúlya határozza meg e könyv jellegét: a lengyelországi vízi csigák héj- és anatómiai ismeretekre épülő határozója, kiegészítve a fajok életére, ellenségeire és recens elterjedésére vonatkozó adatokkal.

A kötet felépítése a jól bevált formát követi. A sok kérdésre kitérő bevezető fejezetek után rendszertani sorrendben ismerteti a Lengyelországban élő 45 vízi csiga-fajt, mindegyikről részletes, de feltehetőleg nyomdatechnikai okokból kevésbé áttekinthető leírást adva /héj, genitálanatómia, esetleg radula/. A leírást viszonylag jó rajzok követik. Igen tanulságos, hogy megismerhetjük a legtöbb faj petéit, illetve petecsomóit is /ez a szerző egyik sajátos kutatási területe/. Ismerteti az egyes fajok elterjedését /elég nagyvonalúan/ és életmódját /főként FRÖMMING alapján, de sok egyéni megfigyeléssel bővítve/.

Külön értékként kell megemlíteni, hogy rendszertani felfogása mérsékelt és józan, s nem követi a divatos felaprózást, az apró bolygek túlértékelését /szovjet iskola: STAROBOGATOV és követői/.

Éppen ezért is nagy kár, hogy a szerző általában világos nomenklaturai-taxonómiai állásfoglalása megtörik a *Lymnaea* /*Galba*/ csoportnál, s átveszi JACKIEWICZ sokszor megkritizált önkényes elgondolásait /a *Lymnaea palustris*-ben három önálló fajt lát, s a prioritással védett legrégebbi nevet nem veszi figyelembe/. Az is kár, hogy alig tér ki a fajok /és a fauna/ múltjára, a fosszilis adatokra.

Minden hibája ellenére, PIECHOCKI könyve kitűnően használható határozó, hatalmas ismeretanyagot tartalmazó, régi hiányt pótló kézikönyv.

(PINTÉR LÁSZLÓ)

DAMJANOV, SZ. T. & LIKHAREV, I. M. (1975): Szuhozemni ohljuvi (Gastropoda terrestria). Fauna na Bălgarija, 4: 1-425, Szofija.

A balkáni államok közül elsőnek Bulgária jelentkezőt összefoglaló faunamunkával. A faunakönyvek bevált módszerével ismerteti a Bulgáriában élő szárazföldi csigákat /213 faj és alfaj/. Az általános bevezetésen kívül /ami jórészt LIKHAREV és RAMMELMEJER 1952-es szövegének a bolgár viszonyokra alkalmazott fordítása ill. átdolgozása/ tartalmazza a taxonok jellemzését, elterjedését és a fajok előfordulásának ökológiai adatait.

Régóta várt és hiánypótló munka, de csak erős kritikával és az irodalom ismeretében lehet használni. Sajnálatos, hogy a szerzők felületesen hasznosítják az irodalmat. Ezért több adat téves /a legfeltűnőbbek: *Arion ater rufus*, *Balea perversa*/, vagy említés nélkül kimarad /pl. *Laciniaria kacufali*, *Monacha oshanevna*, *Helicella depulsa*, *Helicella puppi*/, holott a megfelelő közleményeket más fajoknál idézik. A szerzők által használt nomenklatura a fajok nagyobb részénél megfelel a legmodernebb kutatásoknak, de van jónéhány taxon /főleg a *Clausiliidae* és *Helicacea* csoportokon belül/, melyeknél a pontosabb vizsgálatok hiánya vagy a SCHILEYKO-féle eltúlzott és egyoldalú szemlélet zavarja meg az összhangot. Nagyon kár, hogy a kézirat lezárása és a könyv megjelenése között több év telt el, s a közben kimutatott fajok már nem vagy csak rövid függeléként kerülhettek be a kötetbe. Így mintegy harminc faj maradt ki. Ugyanakkor legalább húsz faj esetében alig képzelhető el a bulgárial előfordulás. Ezek - feltehetőleg - vagy nem ellenőrzött irodalmi adatokból, vagy téves határozásból származnak /pl. *Pupilla sterri*, *Truncatellina strobili*, *Truncatellina costulata*, *Clausilia pumila*, *Laciniaria rugicollis*, *Cecilioides spelaeus*, *Vitrea sturanyi*, *Helicella derbentina*, *Trichia erjaveci*, stb./.

A rajzok általában jók, de kevés az eredeti. Más szerzőktől való átvétel nagyon zavaró abban esetben, ha az ábrázolt héjforma egyáltalán nem fordul elő Bulgáriában /pl. Vitrea subrimata, Vitrea sturanyi/. A fényképek nemcsak a nyomdai technika miatt rosszak, hanem főleg azért, mivel sokszor nem tipikus példányt ábrázolnak, s nem ismerhető fel a faj. Két faj fényképét felcserélték /Faustina pol. piri-nensis és Helicella macedonica/.

Hasznos lett volna, bár ez alaposan megnövelte volna a könyv terjedelmét, ha a bulgáriai lelőhelyeket kissé részletesebben sorolták volna fel.

Minden hibája ellenére fontos mű, s megkönnyíti a Balkán faunájával foglalkozók munkáját. Jó lenne, ha egy esetleges második kiadás már átdolgozva jelenhetne meg.

(PINTÉR LÁSZLÓ)

RIEDEL, A. (1980): Genera Zonitidarum. Diagnosen supraspezifischer Taxa der Familie Zonitidae (Gastropoda, Stylommatophora). Rotterdam, ed. W. BACKHUYS, 1-197.

A kiváló lengyel kutató legújabb munkájában teljes áttekintést ad a világszerte nagyon elterjedt Zonitidae családról, ismertetve a család minden fajfőlötti taxonját. A palearktikus taxonoknál összefoglalja saját csaknem 25 éves kutatásait, a nearktikusoknál pedig az irodalom elfogadható adatait.

A könyv szövegi részében a családtól az alnemig bezárólag részletes héj- és anatómiai leírást ad, majd felsorolja az ismert recens fajokat. Ez utóbbiakat kiegészíti a leglényegesebb elterjedési adatokkal. A kötet végén névmutató és hatalmas irodalomjegyzék található, majd 294 rajz és 8 fénykép.

RIEDEL neve a Zonitidák kutatásában fogalomná vált. Könyve pedig mindenben máltó a névéhez. Ezért minden további értékelés helyett elég ez: igazán riedeli mű!

(PINTÉR LÁSZLÓ)

WALLS, J. G. /1978/: Cone shells - a synopsis of the living Conidae. T.F.H. Publications, Inc., Neptune City: 1-1011. \$ 30.

A könyv az első alapos, minden részletre kiterjedő munka a kupcsigák családjáról. A köszönetnyilvánítások és a bevezető után megismerteti az érdeklődőt az állatok házána felépítésével és anatómiájukkal. Külön fejezet foglalkozik a radulával és az állatok táplálkozásával. A kupcsigák között számos olyan található, melyek mérgezőkkel veszélyesek lehetnek az emberre is. A továbbiakban a gyűjteményekkel, a gyűjtéssel és meghatározással foglalkozó részek következnek.

A könyv legterjedelmesebb részét a fajok leírása adja. Nemcsak a ma érvényben lévő 309 fajjal foglalkozik, hanem részletesen kitér az alfajokra és a rendkívül sok változatra is. Ezeket a leíráson kívül igen gazdag színes ábranyaggal illusztrálja. Az alapos leírás, képanyag, összehasonlítás és a szinonimák együtt igen értékes és hízagpótló kézikönyvet adnak, melyet a szakemberek eredményesen használhatnak.

A könyv végén egy kis árjegyzék szerepel, mely dollárban adja meg az egyes kupcsigák jelenlegi kereskedelmi értékét.

/DR. RICHNOVSZKY ANDOR/

CAMPBELL, A. C. /1979/: The Hamlyn Guide to the Seashore and Shallow Seas of Britain and Europe. Illustr. J. NICHOLLS. - Hamlyn Publ. Co., London, : 1-320. £ 2.50, 3.ed.

A természetkedvelőknek, az amatőr zoológusoknak és botanikusoknak szóló zsebkönyveiről ismert kiadó változatlan formában újra megjelentette ezt a könyvet, melynek első két kiadása három év alatt elfogyott. A népszerűség nem véletlen, hiszen az Európa környéki tengerek élővilágáról ilyen magas színvonalú népszerű tudományos munka korábban nem volt ismeretes. Így ez a kötet az egyre többen utazó hazai biológusok érdeklődésére is számot tarthat. Annál is inkább, mivel ellentétben a legtöbb szakkönyvvel - viszonylag olcsón megrendelhető.

A könyv a zöld algáktól kezdődően a halakig minden fontosabb európai tengerekre jellemző növény és állatcsoportot felölel. Csaknem 1000 fajt említ, több mint 800 faj felismerését rendkívül élethű színes rajzok könnyítik meg. A rajzok a páros oldalakon, a hozzájuk tartozó magyarázatok pedig szemben, a páratlan oldalakon találhatóak. Ez a felépítésmód a gyors azonosítást, az ábra és a szöveg egyeztetetőségét nagymértékben elősegíti.

Az egyes fajok bemutatása előtt a szerző vonalrajzokkal szemléltetve ismerteti a nagyobb rendszertani egységeket. A bevezetőben rövid tájékoztatást kapunk a tengerpartok élővilágáról, a gyűjtő és konzerváló módszerekről. A kötet végén bibliográfiát, szótárt és mutatót találunk.

A bennünket elsősorban érdeklő puhatestűeket 193 faj képviseli a következő megoszlásban/zárójelben az illusztrált fajok száma/: cserepeshéjuak 7 /5/, csigák 95 /91/, ásólábuak 1 /1/, kagylók 79 /76/, lábasfejűek 11 /8/. A puhatestűekre összesen 27 képtábla jut. A fajok kiválasztásakor a szerző elsősorban a Brit-szigetek faunájára volt tekintettel, de a kizárólagosan mediterrán fajok részaránya is jelentős. Az európai fajok biztos meghatározásához természetesen a 193 faj meglehetősen kevés. Ennek ellenére melegen ajánlhatjuk a könyvet minden olyan malakológusnak, aki betekintést akar nyerni más szakterületekbe is.

RICHNOVSZKY ANDOR - PINTÉR LÁSZLÓ/1979/: A vizicsigák és kagylók/Mollusca/ kishatározója. Vizügyi Hidrobiológia 6:1-206. VIZDOK, Budapest.

A könyv sokkal többet ad, mint amit a címe ígér. Nemcsak a hazánkban élő 49 vizicsiga- és 22 kagyló-faj határozókulcsait, részletes morfológiai leírását, életmódjának rövid ismertetését és elterjedési adatait közli, hanem mindezt a sok ismeretet, amely ezt a munkát gyakorlati értékű monográfiává avatja.

A puhatestűek rendszerének ismertetése után a gyűjtés és preparálás módszereivel, majd a csigák anatómiai felépítésével és a csigaház elaktánával ismerkedhetünk meg.

Külön fejezet foglalkozik az akváriumban tartott vagy tartható csigákkal. A hazai vizicsiga-fajok rendszertani besorolása után a határozókulcsok és a fajok leírásai következnek. Ugyanilyen rendszert követ a kagylókról szóló rész is.

Függeléként szerepel a vízhez kötött Succinea - fajok határozója és leírása. A könyvet irodalomjegyzék és tárgymutató egészíti ki.

A könyv használhatóságát - és hasznosságát - növeli, hogy a határozókulcsok egyszerűek és egyértelműek, a leírások részletesek de világosak; a rajzok - kevés kivétellel - jók és szemléletesek. Különösen a Pisidiumok, de általában a kagylók szemléletes, a határozást megkönnyítő rajzait nélkülözte eddig a magyar malakológiai irodalom. Igen hasznos az egyes fajok szinonimlistája is.

A "Vizicsigák és kagylók kishatározója" hasznos könyv a hidrobiológusok és nélkülözhetetlen a kezdő malakológus számára, de a gyakorlati szakember munkájához is értékes segítséget jelent. Ára is megfizethető /41.-Ft./.

Ami ellenvetést válthat ki, az egyes fajoknál a variációk /var./ szerepeltetése pl. Lymnaea peregra var. ovata ezek ugyanis nem tekinthetők rendszertani egységeknek. Amit pedig hiányolni lehet, az a fajok multjára, az üledékben való előfordulásukra vonatkozó adatok hiánya. Nincs szó az ilyen puhatestű-anyag gyűjtésének technikájáról sem. Pedig a bevezetőben az üledékbe temetett vizicsigák és kagylók "emlékező" szerepéről olvashatunk. Érdemes lenne ezt a két hiányosságot egy második kiadás esetén kiküszöbölni.

/DR.KROLOPP ENDRE/

A SZERZŐK MEGJEGYZÉSE - DIE BEMERKUNG DER

"A vizicsigák és kagylók /Mollusca/kishatározója" c.könyvünkbe /1979/ a sorozatszerkesztő nagyon sok olyan elterjedési adatot is felvett, amit még nem ellenőrizhettünk. Ezért egyelőre csak azok a lelőhelyek tekinthetők érvényesnek, melyek "A magyarországi recens puhatestűek elterjedése" c. kötetben /Soosiana, Suppl.I, 1979/, ill. annak kiegészítéseiben /Soosiana, 7,8/ szerepelnek. - In unserem Band "A vizicsigák és kagylók /Mollusca/ kishatározója" /1979/wurden vom Redakteur sehr viele solche Verbreitungsdaten aufgenommen, die wir bisher nicht kontrollieren konnten. Deshalb können vorläufig nur die Fundorte als gültig gelten, die im Band über "Die Verbreitung der rezenten Mollusken Ungarns" /Soosiana, Suppl.I, 1979/ und in dessen Ergänzungen /Soosiana, 7,8/ enthalten sind.

/RICHNOVSZKY, A. & PINTÉR, L./